

Balio Sruogos atvirlaiškis Vandai Daugirdaitei, 1923-01-12, iš Miuncheno - į Berlyną

O aš visai [„]sbilsia s tolku[“] - dirbt nieko negaliu, valūzuojuos kaip bimbaldas pakampiais, žiūriu į debesis ir keikiuos, kad nesninga.

*V. Daugirdaitė
b/Thomas*

*Charlottenburg
Berlin, Kaiserdamm
Philippi Str. 5*

O aš visai [„]sbilsia s tolku[“] [1] - dirbt nieko negaliu, valūzuojuos kaip bimbaldas pakampiais, žiūriu į debesis ir keikiuos, kad nesninga. Mat kelios dienos atgal labai lijo ir visą sniegą subjaurojo. Bet šandie jau sninga ir trupučiuką šąla - ir mano širdis kliuksi: poryt, sekmadienį, važiuoju į kalnus!

Jau viena pusė [„]sėdynės[“] sugijo [2], o pakaušy švilpia vėjai. Vakar valūzojaus po mitingus [3] - bavarčikų fašistų - dalyvavau kačių koncerte ties Santarvės misijomis, padėjau smaugt policistus, pagaliau skandalinau su vokiečiais nuduodamas gryno kraujo turką - vis mat politikos temomis. Mat tie [„]geležiniai vilkai[“] su savo avantiūra taip paveikė į mano temperamentą, kad aš visai pablūdau, tiktai kaipo lietuvis jau negaliu figūruoti [4]. Bet kaipo turkui - labai patogu[.] Kaipo turkas inėjau į „karo padėtį[“] su kažkokiu ne tai Talmudo, ne tai papiroso privatdocentu[.] Bolonjos universiteto italu, mano išmanymu[.] žydu[.] - ir panašiose perturbacijose pereitą naktį praleidau. Vokiečiai - komikai, o tokių liurbių - reta paieškot [5]. Bet šandie iš ryto sniegas sninga, ir trupučiuką šąla! - Žiūriu pro langą ir juokiuos! Ar aš galiu kambary sėdėt ir smilkti[.] jeigu sniegas sninga! Ho-ho! Be to[.] iš ryto gavau „Naujienas“ - ten mano nelaiminga legenda [6], pora eilių [7], pora straipsnių [8] - vadinas[.] bus čekis - 50 dol. O sniegas sninga, sninga - kaip aš sėdėsiu kambary! Juk poryt vėl į kalnus, vėl su vėju, vėl su daina! O čia dar žygis į Klaipeđą [9]! Aš gatavs pirmą beržo šaką palinkti ir pirmą pasitaikiusį vokiečių pakabinti!

O tu pasakyk Kiršai [10] ir Zoskai [11], ir Viciai [12], ir Kaziui [13], kad pas mane sniegas sninga! Ir kad tu žinotum, kad sniegas sninga - nupirkau tau sniego batus - braidžiok po sniegą ir žinok, kad mano galvoj švilpia vėjas, kur snaiges sėja! Nežinau, ar tau patiks, gal bus tau per sunkūs - bet tai nieko - vilk ir sniegą mindžiok - prisnigs daugiau! O pas mane šandie sninga, sninga - ir poryt išvažiuoju į kalnus! O tu į Šimkų [14] spjauk. Viena negerai, kad tu nervuojies ir kad tu rodais silpna esanti. Prie Kiršos tu gali taip daryti, bet prie Šimkaus ar Urbšio [15] Tu neprivalai taip daryti. Visu pirma nesinervuok - ir mokėk žmones pažinti. Aš Šimkų labai gerai pažįstu ir žinau, kas jis per žmogus. Jis nėra toks žmogus, kaip mes vaizduojamės, bet jis yra toks žmogus, kuriam viską dovanoti galima. Aš su juo niekumet nėsu atviras, bet aš jam viską atleidžiu. Žinai, Vanduk, nieko nereikia smerkti!

O šįvakar einu į posėdį - draugijos valdybos [16] - kaipo pavaduotojas Jankausko [17], kuris Lietuvoj[.] - aš mat valdybos kandidatas. Bet šandie sniegas sninga - ir posėdy be skandalo neapsieisiu. Pasirodo[.] už Naujus metus daktaras [18] labai apsibrozijęs ant manęs ir Bakšytės [19]. Bakšytė atsiprašė, o aš turbūt nauja avantiūra atsakysiu. Sniegas sninga ir mano dūšioj švilpia vėjas. O Tu, Vanduk, labai gera esi - ir aš visą naktį dainuosiu. Baliukas

KOMENTARAI

- [1] Sbilsia s tolku *rus* =suglumau, nebežinau, kas daryti.
- [2] Balys Sruoga buvo neseniai grįžęs iš pačiūžininkų kursų kalnuose, kuriuose su bičiuliu Kostu Kanauka patyrė netikėtų nuotykių, pareikalavusių nemažai fizinės ištvermės ir sveikatos: „Vakar kalnuose – Sudelfeld – nusileisdami taip užmoklinom, kad dideliu vargu pavyko nusileist – ir visus traukinius pražiopsojom – teko nakvot kalnuose. Gerokai šalo – bet taip teko darbuotis ir vartytis po sniegą – kad net kalnai prakaitavo – o paviršiuį visas kostiumas ledu apšalo. Bet taip smagu, taip gera!“ (Balio Sruogos atvirlaiškis Vandai Daugirdaitei, iš Miuncheno – į Berlyną, 1923-01-08, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 659_31, l. 1v).
- [3] Kalbama apie Bavarijoje vykusias vidaus politines kovas tarp socialdemokratų, kuriuos Balys Sruoga palaikė, ir tautinių socialistų, arba Bavarijos fašistų, turėjusių valdžios simpatijas, rengusių mitingus, kuriuose agituota kovoti su socialistais. Balys Sruoga kritiniuose straipsniuose-laiškuose Amerikos skaitytojams liudijo, kad Bavarijoje fašizmas „yra, jis plečias, jį plačiosios masės simpatija lydi“ (Padegėlis Kasmatė, „Vaizdai iš Miuncheno“, in: *Naujienos*, Nr. 305, 1922-12-29, p. 4). Balys Sruoga plačiau aiškino tautinių socialistų partijos esmę, santykį su opozicija: „Bet praktikoje ši partija jokiais socialiniais klausimais neužsiiminėja ir apie socializmą jokio supratimo neturi. Ji pasitenkina tikta faktine kova su socialdemokratais, nors žodžiais tai gal smarkiau žydus keikia. Tačiau dar neteko girdėti, kad žydams būtų kur pogromą padarę, o socialdemokratų užpuolimai – paprastas dienos reikalas. Jie nesustoja nei ties jokiomis kovos priemonėmis, jokios demagogijos nesigėdi. Socialdemokratų padėtis dvigubai sunki. Valdžios simpatijos – visai šių „fašistų“ pusėje. Socialdemokratai nuolat persekiojami. Jie šiuo sunkiu momentu tėra vieninteliai idealizmo skelbėjai, idealizmo, kuriam lemta gyventi amžiuose, tačiau kuris šiandien minioms, paskendusios skurde ir neapykantoj, net iš tikrųjų kartais gali nuodėmingu atrodyti. Socialdemokratų padėtį dar labiau pasunkina komunistai, kurie visose šalyse ir visose tautose yra vienodi. Ir nuostabus dalykas: bavarų komunistai visai nekovojo su „fašistais“, o „fašistai“ visai nekenkia komunistų: ir vieni, ir kiti pasitenkina kova su socialdemokratais. Matyt, „fašistams“ komunistai net marksininkais neatrodo, nes jie jų žydberniais nešaukia. Ir komunistai, vertingi „fašistų“ sąjungininkai, „fašistų“ mitingų visai nelanko, ir jiems netrukdo. Bet jeigu kur daro mitingą socialdemokratai, ten pilna prisigrūs komunistų, kurie tam reikalui mobilizuoja visas savo pajėgas ir skubinas surengti muštynes, kad „fašistai“ ilgas savaites turėtų džiaugsmo. Istorinės aplinkybės nūnai kaip retai kada veikia ne socialistinio idealizmo naudai. Ir nieko nuostabas, kad socialdemokratams tenka gana skaudžių nuostolių turėti. Jie nūnai tegali užimti tikta gynimos poziciją: visa puolimo informacija yra dešiniųjų ir kairiųjų ekstremistų rankose: vanduo sudrumstas – tik žuvų gaudyk!“ (Padegėlis Kasmatė, „Laiškas iš Miuncheno“, in: *Naujienos*, Nr. 60, 1923-03-12, p. 4).
- [4] Lietuviai, kaip ir amerikiečiai, švedai, anglai, danai emigrantai, bavariečių laikyti svetimšaliais – auslaenderiais.
- [5] Balys Sruoga aprašė, kaip jis, pirma prisistatęs amerikiečių žurnalistu, nesėkmingai bandė patekti į tautinių socialistų organizuotą mitingą, o paskui, bandydamas patekti į karčiamą, kur atvykęs Adolfas Hitleris turėjo pasakyti kalbą, fašistui, saugojusiam įėjimą, prisistatė sąjungininkų turkų žurnalistu, gavęs staliuką, galėjo išgirsti fašistų kalbas apie rengiamas suvesti sąskaitas su „žydberniais socialistais“, planuojamą užgrobti Miuncheną – išvaduoti nuo jį užplūdusių svetimšalių, juos išvaryti, o jų turtą pasisavinti (Padegėlis Kasmatė, „Laiškai iš Miuncheno“, in: *Naujienos*, Nr. 62, 1923-03-14, p. 4).
- [6] Balys Sruoga, Jūrūnas. Legenda apie dievus ir žmones „[Mano kelias – žemės kelias]“, in: *Naujienos*, Nr. 301, 1922-12-23, atspaudą iš dienraščio žr. in: *LLTI BR*, f. 1, b. 5784, l. 1.
- [7] Balys Sruoga, *Iš himnų gripei* „[Ištisas mėnuo, kaip gripė įkandusi]“, in: *Naujienos*, Nr. 302, 1922-12-26, p. 2; Balys Sruoga, „Vidunaktinė“, „Juokdamos“, „Kaip žynys senų dievų“, in: *Naujienos*, Nr. 306, 1922-12-30, p. 4.

- [8] 1922 m. gruodžio mėnesį publikuoti trys Balio Sruogos straipsniai: Jurgis Gervė, „Skersai Lietuvą sermėgoje“, in: *Naujienos*, Nr. 290-294, 1922-12-11, 12, 13, 14, 15, p. 4; Padegėlis Kasmatė, „Giltinės šešėliai“, in: *Naujienos*, Nr. 301, 1922-12-23, p. 4; Padegėlis Kasmatė, „Vaizdai iš Miuncheno“, in: *Naujienos*, Nr. 303-305, 1922-12-27, 28, 29, p. 4.
- [9] Minimas 1923-01-10-15 įvykęs Klaipėdos krašto sukilimas, pasipriešinant Prancūzijos valdymui Klaipėdos krašte, siekiant prijungti jį prie Lietuvos. Klaipėdos kraštą valdant prancūzams, vokiečiai bandė įkurti vokišką valstybėlę Klaipėdos krašte. Šiame kontekste Müncheno universiteto studentų draugijoje apie tai buvo skaitytas pranešimas: „Kartą vienas vokiečių, gal ir klaipėdietis, grįžęs iš Klaipėdos, darė universiteto studentams pranešimą apie Klaipėdą ir labai plūdo lietuvių ir Lietuvą, ją net vadindamas *Afrikaner Staat*. Susirinkimui pirmininkavo un-to rektorius geografas prof. Drygalskis. // Netrukus sušauktame draugijos posėdy nutarėm protestuoti. Buvo paruošti du projektai: Balio Sruogos ir Putino-Mykolaičio. Abu buvo geri, tik Balio Sruogos projekte geriau ir išsamiau pagrįstas Klaipėdos krašto lietuviškumas; bet Mykolaičio šalininkai (ypač kun. Garmus) griežtai rėmė jo projektą ir net sutrukdė Baliui Sruogai baigti skaityti projektą. Dėl to Sruoga labai užsigavo ir kategoriškai pareiškė savo projektą atsiimęs. Nepamenu, ar buvo pasinaudota kun. Mykolaičio projektu, turbūt jokio protesto neįteikta“ (Stasys Jankauskas, „Iš studijų Münchene“, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 87-88.). Balys Sruoga spaudoje plačiau rašė apie Klaipėdos krašte vykusią prūsų lietuvininkų kovą su prancūzų ir vokiečių okupacija (Padegėlis Kasmatė, „Laiškai iš Klaipėdos“, in: *Naujienos*, Nr. 275, 276, 277, 1922-11-22, 23, 24, p. 1-2, *Id.*, in: *Ibid.*, Nr. 25, 1922-11-25, p. 4, *Id.*, in: *Ibid.*, Nr. 279, 1922-11-27, p. 4).
- [10] Faustas Kirša (1891-1964), poetas, 1921-1925 m. Berlyno universitete studijavo vokiečių kalbą ir literatūrą, estetiką.
- [11] Sofija Laucecičiūtė (1898-2003), Vandos Daugirdaitės pusseserė, studijavo ekonomiką Berlyno universitete.
- [12] Viktorija Gravrogkaitė (1896-1974), mokytoja, 1921-1923 m. studijavo Berlyno universitete.
- [13] Kazimieras Sruoga (1899-1974), ekonomistas, jauniausias Balio Sruogos brolis, 1921-1923 m. studijavo ekonomiką Berlyno universitete.
- [14] Stasys Šimkus (1887-1943), kompozitorius, 1921-1922 m. studijavo kompoziciją Leipcigo ir Berlyno konservatorijose. 1923 m. Klaipėdoje įkūrė muzikos mokyklą. „Kartą Berlyne susitikę su Šimkum kalbėjomės, jis kažką grubiai išsireiškė apie mūsų santykius su Baliu - mane tai labai įžeidė ir aš išgyvenau, skundžiausi Baliui ir Šimkaus prisibijojau iki mes geriau susipažinom, gyvendami jo namuke Klaipėdoj Kopgaly - tada aš supratau, kad Balys buvo teisingas jį charakterizuodamas“ (Vandos Sruogienės pastaba).
- [15] Juozas Urbšys (1896-1991), diplomatas, nuo 1922 m. Lietuvos pasiuntinybės Berlyne Konsulinio skyriaus vedėjas.
- [16] Müncheno universitete studijavusių lietuvių studentų draugija, 1921 m. įsteigta Balio Sruogos iniciatyva. Draugijai priklausė Kostas Kanauka, Antanas Janulionis, Juozas Užupis, Juozas Vilimaitis, Stasys Jankauskas, Antanas Gylys, Vincas Mykolaitis-Putinas ir kt. „Didele veikla draugija nepasižymėjo. Susirinkdavome pasišnekėti, pasidalinti mintimis. Buvo daromi pranešimai. Pvz., pirmininko pakviestas kunigas jėzuitas kalbėjo apie Dievo buvimą. Putinas-Mykolaitis - apie meną, Balys Sruoga - apie erotiką lietuvių liaudies dainose (viena jo disertacijos temų)“ (Stasys Jankauskas, „Iš studijų Münchene“, in: *Balys Sruoga mūsų atsiminimuose*, sudarė Vanda Sruogienė, Vilnius: Regnum fondas, 1996, p. 87).
- [17] Stasys Jankauskas (1899-1997), veterinarijos gydytojas, 1921-1927 m. veterinarijos studentas Müncheno universitete.
- [18] Antanas Gylys (1894-1966), filosofijos daktaras (1921), gydytojas psichiatras, 1917-1924 m. studijavo Müncheno universitete.

[19] Veronika Bakšytė-Karvelienė (1898–1952), pedagogė. Nuo 1921 m. Münsterio, Müncheno ir Karaliaučiaus universitetuose studijavo pedagogiką, psichologiją, vokiečių literatūrą. Sutinkant Naujus metus, išsiskyrė ekscentriškas Balio Sruogos ir Veronikos Bakšytės elgesys, avantiūros: „O aš Naujus metus praleidau labai kvailai. Susirinkom į puikiausią viešbutį, kur Santarvės misijos reziduoja, viskas taip iškilmingai, su tonu, kad mane iš karto pradėjo velniai griaužti. Aš irgi buvau su tonu, su lakierkoms ir t. t. (pirkau lakierkas). Tuoj išėjo skandalas su [Halina] Kairiūkštyte. Aš ją prie Kanaukos koliojau, kaip paskutinę iš Friedriechstr. Gylys mane su panelėm visą laiką taikino. Kai aš jam griežtai atsisakiau vazotis ir kalbėti su Kairiūkštyte, jis man pristatė Verutę. Su Verute mes iš karto šiaušėm šerius vienas prieš kitą, bet paskui visai susitaikėm ir dviese išgėrėm 4 bonkas vyno. Kai Gylys iškilmingą dievobaimingą prakalbą sakė, o Kairiūkštytė deklamavo Putino specialinai Naujiems metams parašytas eiles, mes visą laiką skandalinom. Daktaras labai pasipiktino. Kvietė [Petrą] Karvelį ir Kanauką, kad tie atsisėstų tarp manęs ir Bakšytės, bet tie griežtai atsisakė. Tuomet atsisėdo pats daktaras. Jį mes su triukšmu išmetėm iš mūsų tarpo. Po to šventųjų tarpe kalbėjo, kad aš skandalistas, o Verutė – labai „lengvo pasielgimo“ (*лёгкого поведения!*) panelė. O kai Bakšytė paskui užustojo už mane, tai jai buvo pareikšta, kad ji nei kiek ne geresnė už mane! Bet tai jau buvo man išėjus“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iš Miuncheno – į Berlyną, 1923-01-01 ar 03, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 524, l. 2r).